

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ РІШУЧОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ

Анотація. У статті висвітлено теоретичні аспекти виховання рішучості старшокласників у процесі занять фізичною культурою. Із цією метою проаналізовано організаційно-педагогічні умови, зміст, форми і методи виховання рішучості старшокласників у процесі занять фізичною культурою в закладах загальної середньої освіти. Розкрито значення занять фізичною культурою та спортивно-масовою роботою у контексті виховання рішучості старшокласників. Встановлено, що уміле застосування у закладах загальної середньої освіти організаційно-педагогічних умов, змісту, форм і методів спрямованих на формування вольових та фізичних якостей особистості сприяє підвищенню в учнів старших класів фізичної підготовленості, вихованню рішучості, дисциплінованості та інших важливих особистісних якостей. Також з'ясовано, що дослідження є необхідним, оскільки в учнів шкільного віку знижується інтерес до занять фізичною культурою, тренувань у спортивних секціях та за місцем проживання.

Ключові слова: виховання рішучості, рішучість, старшокласники, фізична культура, спортивно-масова робота.

Н. В. Тимчик, В.В. Масол. Теоретические аспекты воспитания решимости старшеклассников в процессе занятий физической культурой. В статье освещены теоретические аспекты воспитания решительности старшеклассников в процессе занятий физической культурой. С этой целью проанализированы организационно-

педагогические условия, содержание, формы и методы воспитания решительности старшеклассников в процессе занятий физической культурой в учреждениях общего среднего образования. Раскрыто значение занятий физической культурой и спортивно-массовой работой в контексте воспитания решительности старшеклассников. Установлено, что умелое применение в учреждениях общего среднего образования организационно-педагогических условий, содержания, форм и методов направленных на формирование волевых и физических качеств личности способствует повышению в учащихся старших классов физической подготовленности, воспитанию решительности, дисциплинированности и других важных личностных качеств. Также установлено, что исследование является необходимым, поскольку в учащихся школьного возраста снижается интерес к занятиям физической культурой, тренировкам в спортивных секциях и по месту жительства.

Ключевые слова: воспитание решительности, решительность, старшеклассники, физическая культура, спортивно-массовая работа.

N.V. Tymchyk, V.V. Masol. Theoretical aspects of the development of high school students' resolve in the process of physical education. The article highlights the theoretical aspects of the development of decisiveness of high school students in the process of physical education. For this purpose, the organizational and pedagogical conditions, the content, forms and methods of raising the resolve of high school students in the process of physical education in institutions of general secondary education are analyzed. The importance of physical education and mass sports in the context of educating the determination of high school students is revealed. It has been established that the skillful application of organizational and pedagogical conditions, content, forms and methods in the institutions of general secondary education aimed at the formation of the volitional and physical qualities of the person helps to increase physical fitness in high school students, foster decisiveness, discipline and other important personal qualities. It was also established that the study is necessary,

since interest in physical education, training in sports sections and in the community decreases in school-age students.

Studying the theory and practice of nurturing the determination of high school students in the process of physical education gives reason to believe that under the present conditions this problem is paid little attention in the institutions of general secondary education. Also, the need to study the theoretical aspects of fostering determination, organizational and pedagogical conditions, content, forms and methods due to the gradual decline in students' motivation to exercise physical education, sports and mass work, which leads to inferior physical development and formation of senior students.

Keywords: education of determination, determination, high school students, physical culture, sports and mass work.

Постановка проблеми. Сучасні українські реалії, зокрема реформування всієї освітньої сфери, смислово-ціннісним пріоритетом виступає виховання вольових якостей, забезпечення фізичної підготовленості та здоров'я учнівської молоді як майбутніх захисників Вітчизни, що актуалізує потребу підвищення ефективності виховання рішучості старшокласників у процесі занять фізичною культурою.

Вивчення теорії та практики щодо виховання рішучості старшокласників у процесі занять фізичною культурою дає підстави вважати, що за сучасних умов даній проблемі приділяється незначна увага в закладах загальної середньої освіти. Також, необхідність дослідження теоретичних аспектів виховання рішучості, організаційно-педагогічних умов, змісту, форм і методів зумовлене поступовим зниженням в учнів інтересу до занять фізичною культурою, спортивно-масової роботи, що веде до неповноцінного фізичного розвитку й формування старшокласників як особистостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення наукової літератури дає змогу узагальнити досвід та результати попередніх досліджень. Встановлено, що останніми роками здійснено ряд досліджень,

присвячених окремим аспектам вирішення проблеми виховання рішучості старшокласників у процесі занять фізичною культурою. Це, насамперед, дослідження основ виховання вольових якостей (А. Артюшенко, Д. Бінецький та інші), виховання цілеспрямованості учнівської молоді засобами фізкультурно-оздоровчої діяльності (Н. Касіч, М. Тимчик), вивчення теоретичних аспектів ролі виховання у формуванні особистості старшокласників (І. Бех, М. Зубалій, О. Остапенко та інші), виховання прагнення до самостійності засобами спортивно-ігрової діяльності (Д. Бінецький) та ін. Вивчення теоретичних основ досліджуваного феномену засвідчує, що на сьогодні накопичено певний досвід виховання вольових якостей учнівської молоді, однак проблема виховання рішучості старшокласників у процесі занять фізичною культурою за сучасних умов досліджена недостатньо тощо.

Мета дослідження – розкрити теоретичні аспекти виховання рішучості старшокласників у процесі занять фізичною культурою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із найважливіших завдань сучасної української школи є вирішення проблеми зміцнення і збереження здоров'я учнів, формування моральних та вольових якостей. Особливо це актуально щодо дітей старшого шкільного віку. При чому, як свідчать результати досліджень українських вчених (Д. Бінецький, Ж. Дьоміна, М. Зубалій, Н. Касіч, О. Тимошенко, М. Тимчик та інші) традиційна система фізичного виховання не гарантує учням освоєння життєво важливих цінностей фізичної культури через недостатній обсяг рухової активності. Згідно з цим, на думку авторів, основна причина даної проблеми криється у недостатній мотивації старшокласників до уроків фізичної культури, яка проявляється у відсутності рішучості, цілеспрямованості, самостійності, пасивному відношенні до занять фізичними вправами тощо.

Загально відомо, що заняття фізичною культурою сприяють формуванню в старшокласників вольових та фізичних якостей тощо. Тим

більше, аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що старший шкільний вік є важливим в житті кожного учня й активно впливає на подальше його життя. Тому, зібраний і проаналізований фактичний матеріал дозволяє встановити, що у даному віці ефективно формуються такі вольові якості як рішучість, цілеспрямованість, витримка, сміливість та інші. При чому, сенситивність даного віку щодо виховання рішучості зумовлена інтеграцією мотивів, емоційністю старшокласників, які прагнуть долати труднощі в освітній та спортивній діяльності, оцінюють своє оточення, вчинки та дії однолітків, аналізують власну діяльність, формують під час занять фізичною культурою та спортом самооцінку та самоцінність тощо [1; 6; 7].

Досліджуючи рішучість Л. Рубенштейн зазначає, що це вольова якість, яка проявляється в самому прийнятті рішення, полягає у швидкості та впевненості, з якою приймається рішення та твердості, з якою воно зберігається, на противагу тим коливанням, котрі виявляє нерішуча людина. На думку вченого, однією з найважливіших особливостей формування досліджуваного феномена є залежність діяльності у процесі якої проявляється імпульсивність й обдуманість. Оскільки афект та інтелект мають фундаментальне значення щодо виховання вольових якостей старшокласників [7].

Також, у контексті нашого дослідження важливим є бачення Е. Біспен, яка у процесі власного дослідження визначила, що ключовою вольовою якістю спортсменів та учнівської молоді є рішучість. Узагальнюючи наукові праці учена акцентує, що досліджувана проблема посідає важливе місце, адже у процесі ігрової діяльності спортсмени мають змогу формувати важливі вольові якості. Тому є підстави вважати, що старшокласникам для досягнення поставленої мети у процесі занять фізичною культурою та спортом потрібно проявляти не лише технічну майстерність та фізичну підготовленість, а й високо розвинені вольові якості (сміливість, рішучість); вміти вести безкомпромісну боротьбу,

долати посильні труднощі, доводити розпочату справу до логічного кінця. Як зазначає педагог, прояв рішучості має деякі специфічні особливості й проявляється в активних єдиноборствах з гравцями команди противника; умінні вести силову боротьбу; здатності своєчасно приймати рішення у відповідальні моменти гри і без вагань їх реалізовувати; прагненні грати та йти на загострення гри; виконанні ризикованих прийомів тощо [2].

У зв'язку з викладеним вище, на нашу думку, під час виховання рішучості старшокласників слід опиратися на дослідження Н. Касіч, яка у процесі експериментального дослідження довела ефективність чотирьохетапної процесуальної схеми сходження особистості, щодо виховання вольових якостей учнівської молоді у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності. Згідно з цим ми погоджуємося з педагогом, що методика виховання рішучості старшокласників у процесі занять фізичною культурою має бути орієнтована на розв'язання таких завдань як: поглиблення знань старшокласників про рішучість як важливу вольову якість; розвиток емоційно-ціннісної сфери особистості (формування у старшокласників мотивації до занять фізичною культурою); здатність учнями старших класів приймати значущі рішення та самостійно виконувати їх у процесі занять фізичною культурою, уміння рішуче діяти й володіти собою та своїм тілом під час виконання фізичних вправ; виявлення старшокласниками рішучості у практичній діяльності [5].

Далі з'ясуємо, які організаційно-педагогічні умови виховання рішучості старшокласників у процесі занять фізичною культурою є ефективними. Орієнтуючись на наукові праці Д. Бінецького, який досліджував проблему виховання вольових якостей учнів засобами фізичної культури встановлено, що дієвими в освітньому процесі є такі організаційно-педагогічні умови як підвищення мотивації школярів до самостійності в процесі занять спортивними іграми; удосконалення змісту, методів та організаційних форм спортивно-ігрової діяльності учнів для формування рішучості, самостійності в процесі занять спортивними іграми; набуття

старшокласниками практичного досвіду самостійних занять спортивними іграми та розвитку в них активності до таких занять тощо [3].

Як свідчать дані М. Тимчика та Н. Касіч під час виховання таких вольових якостей як рішучість, дисциплінованість та цілеспрямованість, слід уміло підбирати зміст, форми і методи фізичної культури, оскільки від цього залежить освітній результат. У зв'язку з викладеним вище педагоги пропонують використовувати під час занять фізичною культурою такі форми фізкультурно-оздоровчої роботи як: оздоровче плавання; фітнес; спортивно-ігрову діяльність та змагання, які передбачають урахування інтересів та бажань старшокласників [4]. У той же час слід зазначити, що використання даних форм буде ефективнішим у поєднанні з такими методами виховання рішучості як: переконання, створення ситуацій успіху та долання труднощів, дискусії, заохочення, доручення тощо [9].

Шляхом аналізу психолого-педагогічних джерел із проблеми дослідження також з'ясовано, що від рівня вихованості у старшокласників рішучості залежить успішність в освітній та спортивній діяльності [8].

Висновки. Таким чином, матеріали здійсненого дослідження дозволяють узагальнити теоретичні аспекти виховання рішучості старшокласників у процесі занять фізичною культурою. Це дає підстави припускати, що ефективність досліджуваного феномену залежить від реалізації чотирьохетапної процесуальної схеми сходження особистості; упровадження дієвих організаційно-педагогічних умов, змісту, форм і методів тощо. Також вдалося зафіксувати, що учням старших класів для досягнення поставленої мети та розв'язання освітніх завдань у процесі занять фізичною культурою та спортом потрібно уміти проявляти не лише технічну майстерність та фізичну підготовленість, а й необхідні вольові якості (рішучість, сміливість, цілеспрямованість, дисциплінованість та інші).

Перспективи подальшого дослідження. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. *Перспективним може бути вивчення:*

особливостей виховання рішучості старшокласників у процесі занять фізичною культурою; організаційно-педагогічних умов виховання рішучості старшокласників у процесі занять фізичною культурою; гендерних особливостей у контексті даної проблематики тощо.

Література:

1. Бех І.Д. Виховання особистості : підручник / Бех І.Д. – К.: Либідь, 2008. – 848 с.

2. Биспен Е.Р. Воспитание смелости и решительности в процессе спортивной тренировки футболистов 13-15 лет: автореф. ...дисс. канд. пед. наук / Е.Р. Биспен. – ГДОИФК. СПб., 1992. – 23 с.

3. Бінецький Д.О. Виховання в молодших підлітків прагнення до самостійності у процесі спортивно-ігрової діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Д. О. Бінецький. – К., 2019. – 22 с.

4. Касіч Н. П. Сучасний стан виховання цілеспрямованості старших підлітків у фізкультурно-оздоровчій діяльності / Н. П. Касіч, М. В. Тимчик // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць. - Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. - Вип. 3К (97). - С. 235-239.

5. Касіч Н.П. Виховання цілеспрямованості старших підлітків у фізкультурно-оздоровчій діяльності : автореф. дис.... канд. пед. наук. : 13.00.07 / Н.П. Касіч. – К., 2019. – 21 с.

6. Пилипенко В.М. Теоретичні аспекти фізичного виховання курсантсько-студентської молоді засобами футболу / В.М. Пилипенко, М.В. Тимчик // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури: фізична культура і спорт»: зб. наукових праць / За ред. О.В. Тимошенка. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. – Випуск 4 (98) 18. – С. 124–126.

7. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии [сост. К. А. Абульханова-Славская, А. В. Брушлинский] / С. Л. Рубинштейн. – М.: Педагогика, 1989. – Т. 1. – 1989. – 485 с.

8. Тимчик М. В. *Фізичне виховання підлітків у позакласній роботі загальноосвітніх навчальних закладів* / М. В. Тимчик, Г. А. Коломєць, Ю. Є. Докукіна. – Кіровоград, Імекс-ЛТД. – 2014. – 242 с.

9. Тимчик М.В. *Фізичне виховання старших підлітків у процесі спортивних ігор у загальноосвітніх навчальних закладах* / М.В. Тимчик // *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал* Матеріали звітної науково-практичної конференції. – Івано-Франківськ, НАІР. – 2013. – С. 437-440.

REFERENCES:

1. Bekh I.D. *Vykhovannia osobystosti : pidruchnyk* / I. D. Bekh. – К. : Lybid, 2008. – 848 s.

2. Bispen E.R. *Vospitanie smelosti i reshitelnosti v protsesse sportivnoy trenirovki futbolistov 13-15 let: avtoref. ...diss. kand. ped. nauk* / E.R. Bispen. – GDOIFK. SPb., 1992. – 23.

3. Binetskyi D.O. *Vykhovannia v molodshykh pidlitkiv prahnennia do samostiinosti u protsesi sportyvno-ihrovoi diialnosti : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.07* / D. O. Binetskyi. – К., 2019. – 22 s.

4. Kasich N. P. *Suchasnyi stan vykhovannia tsilespriamovanosti starshykh pidlitkiv u fizkulturno-ozdorovchii diialnosti* / N. P. Kasich, M. V. Tymchyk // *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 15 : Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport) : zb. nauk. prats. - Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2018. - Vyp. 3K (97). - S. 235-239.*

5. Kasich N.P. Vykhovannia tsilespryamovanosti starshykh pidlitkiv u fizkulturno-ozdorovchii diialnosti : avtoref. dys....kand. ped. nauk. / N.P. Kasich. – K., 2019. – 21 s.

6. Pylypenko V.M. (2018). Teoretychni aspekty fizychnoho vykhovannia kursantsko-studentskoi molodi zasobamy futbolu / V.M. Pylypenko, M.V. Tymchyk // Naukovyi chasopys Natsionalnogo pedahohichnogo universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seriiia № 15. «Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury: fizychna kultura i sport»: zb. naukovykh prats / Za red. O.V. Tymoshenka. – K.: Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova, – Vypusk 4 (98) 18. – S. 124–126.

7. Rubinshteyn S. L. Osnovyi obschey psihologii [sost. K. A. Abulhanova-Slavskaya, A. V. Brushlinskiy] / S. L. Rubinshteyn. – M.: Pedagogika, 1989. – T. 1. – 1989. – 485 s.

8. Tymchyk M. V. Fizyчне vykhovannia pidlitkiv u pozaklasnii roboti zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv / M. V. Tymchyk, H. A. Kolomoiets, Yu. Ye. Dokukina. – Kirovohrad, Imeks-LTD. – 2014. – 242 s.

9. Tymchyk M.V. Fizyчне vykhovannia starshykh pidlitkiv u protsesi sportyvnykh ihor u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh / M.V. Tymchyk // Suchasnyi vykhovnyi protses: sutnist ta innovatsiinyi potentsial Materialy zvitnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. – Ivano-Frankivsk, NAIR. – 2013. – S. 437-440.